

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 14 juli 2022 *

”Begäran om förhandsavgörande – Domstols behörighet och erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar – Föräldraansvar – Förordning (EG) nr 2201/2003 – Artikel 8.1 och artikel 61 a – Allmän behörighet – Principen om *perpetuatio fori* – Ett barn byter, under domstolsförfarandet, hemvist från en medlemsstat i Europeiska unionen till ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention”

I mål C-572/21,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Högsta domstolen (Sverige) genom beslut av den 14 september 2021, som inkom till domstolen den 16 september 2021, i målet

CC

mot

VO,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden C. Lycourgos samt domarna S. Rodin, J.-C. Bonichot, L.S. Rossi (referent) och O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: M. Szpunar,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Tysklands regering, genom J. Möller, U. Bartl och M. Hellmann, samtliga i egenskap av ombud,
- Frankrikes regering, genom A. Daniel och A.-L. Desjonquères, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom P. Carlin och W. Wils, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: svenska.

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 8.1 och artikel 61 i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 338, 2003, s. 1).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan CC och VO angående VO:s ansökan om att i Sverige få vårdnaden om deras son M.

Tillämpliga bestämmelser

Internationell rätt

- 3 Konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn, som ingicks i Haag den 19 oktober 1996 (nedan kallad 1996 års Haagkonvention), har ratificerats eller tillträtts av samtliga medlemsstater i unionen. Ryska federationen tillträdde denna konvention år 2012 och den är i kraft i den staten sedan den 1 juni 2013.
- 4 Fjärde skälet i 1996 års Haagkonvention har följande lydelse:
”som bekräftar att barnets bästa ska komma i främsta rummet”
- 5 Kapitel II i konventionen har rubriken ”Behörighet”. I detta kapitel återfinns artikel 5 som har följande lydelse:
”1. De rättsliga eller administrativa myndigheterna i den fördragsslutande stat där barnet har hemvist ska vara behöriga att vidta åtgärder som syftar till skydd för barnets person eller egendom.
2. Med förbehåll för artikel 7 ska, när barnet får ett nytt hemvist i en annan fördragsslutande stat, myndigheterna i den nya hemviststaten vara behöriga.”
- 6 I artikel 52.2–52.4 i 1996 års Haagkonvention anges följande:
”2. Denna konvention inverkar inte på möjligheten för en eller flera fördragsslutande stater att ingå överenskommelser som innehåller bestämmelser om frågor som regleras i denna konvention med avseende på barn som har hemvist i någon av de stater som är parter i sådana överenskommelser.
3. Överenskommelser som kan komma att ingås av en eller flera fördragsslutande stater om frågor som omfattas av denna konventions tillämpningsområde inverkar inte på tillämpningen av

bestämmelserna i denna konvention i förhållandet mellan dessa stater och andra fördragsslutande stater.

4. De föregående punkterna ska även vara tillämpliga på enhetliga lagar som är grundade på särskilda förbindelser av regional eller annan karaktär mellan berörda stater.”

Unionsrätt

7 Skälen 12 och 33 i förordning nr 2201/2003 har följande lydelse:

”(12) De behörighetsregler som fastställs i denna förordning i fråga om föräldraansvar är utformade med hänsyn till barnets bästa, särskilt kriteriet om närhet. Det innebär att behörigheten i första hand skall ligga hos domstolarna i den medlemsstat där barnet har hemvist, med undantag av vissa fall då barnets vistelseort ändras eller efter en överenskommelse mellan de personer som har föräldraansvar.

...

(33) Denna förordning står i överensstämmelse med de grundläggande rättigheter och principer som erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Den syftar särskilt till att säkerställa respekt för barnets grundläggande rättigheter enligt artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.”

8 I artikel 1.1 och 1.2 i förordningen föreskrivs följande:

”1. Denna förordning skall, oberoende av domstolstyp, tillämpas på civilrättsliga frågor om

- a) äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap,
- b) tillerkännande, utövande, delegering, upphörande eller begränsande av föräldraansvar.

2. Frågorna enligt punkt 1 b kan bland annat röra

- a) vårdnad och umgänge,

...”

9 I artikel 8 i förordningen, med rubriken ”Allmän behörighet”, föreskrivs följande:

”1. Domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga i mål om föräldraansvar för ett barn som har hemvist i den medlemsstaten vid den tidpunkt då talan väcks.

2. Punkt 1 skall tillämpas med förbehåll för artiklarna 9, 10 och 12.”

10 I artikel 60 i förordning nr 2201/2003, som har rubriken ”Förhållandet till vissa multilaterala konventioner”, föreskrivs att förordningen, i förbindelserna mellan medlemsstaterna, ska gälla framför ett antal internationella konventioner som uttömmande räknas upp i denna bestämmelse, i den mån konventionerna avser frågor som omfattas av förordningen.

- 11 I artikel 61 i förordningen, med rubriken ”Förhållandet till [1996 års Haagkonvention]”, föreskrivs följande:

”I förhållande till [1996 års Haagkonvention] skall denna förordning tillämpas

- a) när barnet i fråga har hemvist inom en medlemsstats territorium,
- b) när det är fråga om att en dom som meddelats av en medlemsstats behöriga domstol skall erkännas och verkställas på en annan medlemsstats territorium, även om barnet i fråga har hemvist i en icke-medlemsstat som är part i den konventionen.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 12 År 2011 födde CC sonen M i Sverige. CC har haft ensam vårdnad om M sedan han föddes. M bodde i Sverige fram till oktober 2019.
- 13 Från och med oktober 2019 började M på en internatskola i Ryska federationen.
- 14 I december 2019 ansökte M:s far, VO, om stämning mot CC vid behörig tingsrätt och yrkade att han i första hand skulle tillerkännas ensam vårdnad om M, samt att sonen skulle ha sitt stadigvarande boende hos VO i Sverige. CC yrkade att tingsrätten skulle avvisa VO:s talan, eftersom svensk domstol saknar territoriell behörighet till följd av att M sedan oktober 2019 har hemvist i Ryssland.
- 15 Tingsrätten fann att M vid tidpunkten för talans väckande inte hade bytt hemvist till Ryssland och den avslog därför CC:s avvisningsyrkande. Tingsrätten förordnade interimistiskt att VO skulle ha ensam vårdnad om M.
- 16 Hovrätten över Skåne och Blekinge (Sverige) fastställde tingsrättens beslut att svensk domstol är behörig enligt artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003. Hovrätten upphävde emellertid tingsrättens beslut att interimistiskt bevilja VO ensam vårdnad om M.
- 17 CC överklagade till Högsta domstolen (Sverige), och yrkade att prövningstillstånd skulle meddelas och att förhandsavgörande skulle inhämtas från EU-domstolen angående tolkningen av artikel 61 i förordning nr 2201/2003. CC upplyste i Högsta domstolen om att hon väckt talan i rysk domstol om vårdnaden om M. En rysk domstol hade den 20 november 2020 ansett sig behörig i alla frågor rörande föräldraansvar avseende M.
- 18 Enligt Högsta domstolen är det två frågor som uppkommer. För det första frågan huruvida principen om *perpetuatio fori*, såsom den principen framgår av artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003, är tillämplig när barnet byter hemvist till ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention. För det andra frågan vilken tidpunkt som är relevant vid bedömningen av var barnet har sitt hemvist, mot bakgrund av företrädesregeln i artikel 61 a i förordning nr 2201/2003, samt huruvida räckvidden av artikel 61 a är begränsad till förbindelserna mellan medlemsstaterna eller om artikeln har ett bredare tillämpningsområde. Högsta domstolen har tillagt att även om vissa domstolar i andra medlemsstater, i liknande fall, funnit att artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 inte är tillämplig, är det en fråga som fortfarande delar doktrinen.

- 19 Under dessa omständigheter beslutade Högsta domstolen att vilandeförklara målet och att ställa följande tolkningsfråga till EU-domstolen:

”Behåller domstolen i en medlemsstat sin behörighet enligt artikel 8.1 i [förordning nr 2201/2003] om det barn som målet rör under domstolsförfarandet byter hemvist från en medlemsstat till ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention (jfr artikel 61 i förordningen)?”

Förfarandet vid domstolen

- 20 Den hänskjutande domstolen har ansökt om att förevarande mål ska handläggas skyndsamt i enlighet med artikel 105 i EU-domstolens rättegångsregler. Till stöd för sin ansökan har den hänskjutande domstolen angett att det nationella målet rör en behörighetsfråga och att det därför är angeläget att målet avgörs så snart som möjligt.
- 21 Domstolens ordförande får på ansökan av den hänskjutande domstolen eller i undantagsfall på eget initiativ, efter att ha hört referenten och generaladvokaten, enligt artikel 105.1 i rättegångsreglerna, besluta att ett mål om förhandsavgörande ska handläggas skyndsamt, när målet är av sådan beskaffenhet att det måste avgöras utan dröjsmål.
- 22 På förslag av referenten beslutade domstolens ordförande den 7 oktober 2021, efter att ha hört generaladvokaten, att inte bifalla ansökan om skyndsamt handläggning. Domstolens ordförande anförde bland annat att den hänskjutande domstolen inte lagt fram några specifika uppgifter angående omständigheterna i målet som visar att målet är av sådan beskaffenhet att det behöver avgöras utan dröjsmål. Såsom följer av EU-domstolens praxis kan den omständigheten att den hänskjutande domstolen är skyldig att göra allt den kan för att det nationella målet handläggs snabbt inte i sig räcka för att motivera att förfarandet för skyndsamt handläggning enligt artikel 105.1 i rättegångsreglerna tillämpas (dom av den 6 oktober 2021, TOTO och Vianini Lavori, C-581/20, EU:C:2021:808, punkt 29 och där angiven rättspraxis).
- 23 Domstolens ordförande fann dock att det fanns anledning att handlägga målet med förtur, i enlighet med artikel 53.3 i rättegångsreglerna.

Prövning av tolkningsfrågan

Inledande synpunkter

- 24 EU-domstolen påpekar för det första att tolkningsfrågan utgår från konstaterandet att M, som vårdnadsprocessen vid svenska domstolar avser, under domstolsförfarandet faktiskt bytt hemvist till ett tredjeland, nämligen Ryska federationen, som är part i 1996 års Haagkonvention. Enligt domstolens praxis ska barnets hemvist, som motsvarar den plats som utgör centrum för barnets liv (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 juni 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, punkt 42), bestämmas utifrån en samlad bedömning av omständigheterna i varje enskilt fall (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 juni 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, punkterna 42 och 54). Det ankommer därför på de nationella domstolarna och inte på EU-domstolen att försäkra sig om att barnets hemvist verkligen har överförts utanför den berörda medlemsstaten. Härvidlag ska hänsyn tas inte bara till barnets fysiska närvaro i en stat, utan även till andra omständigheter som kan visa att denna närvaro på intet sätt är tillfällig eller sporadisk

och att den avspeglar att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och familjehänseende (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 juni 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, punkt 41 och där angiven rättspraxis).

- 25 För det andra framgår det inte av handlingarna i målet att M, som CC sedan hans födsel haft ensam vårdnad om, olovligen skulle ha bortförts till Ryska federationen.

Prövning i sak

- 26 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003, jämförd med artikel 61 a i samma förordning, ska tolkas så, att en domstol i en medlemsstat som handlägger ett mål om föräldraansvar behåller sin behörighet enligt nämnda artikel 8.1 att avgöra målet, när det barn som målet rör under domstolsförfarandet lagligen har bytt hemvist till ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention.
- 27 Enligt artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 är det domstolarna i den medlemsstat där barnet har hemvist vid den tidpunkt då talan väcks som är behöriga i mål om föräldraansvar. Dessa domstolar är nämligen tack vare den geografiska närheten de som i allmänhet är bäst skickade att bedöma vilka åtgärder som ska vidtas med hänsyn till barnets bästa (dom av den 23 december 2009, Detiček, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, punkt 36).
- 28 Artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 är, genom hänvisningen till den tidpunkt då talan väcks vid en domstol i en medlemsstat, ett uttryck för principen om *perpetuatio fori*. Den principen innebär att domstolen inte förlorar sin behörighet även om barnet skulle byta hemvist under domstolsförfarandet.
- 29 Såsom domstolen slagit fast i domen av den 17 oktober 2018, UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:835, punkterna 33–41) framgår det varken av lydelsen eller av systematiken i artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 att den bestämmelsen endast ska anses vara tillämplig i tvister som rör förhållandet mellan domstolar i medlemsstaterna. Den allmänna behörighetsregeln i artikel 8.1 i den förordningen kan tvärtom vara tillämplig på tvister som rör förhållandet mellan domstolar i en medlemsstat och domstolar i ett tredjeland.
- 30 Detta innebär att en domstol i en medlemsstat i princip är behörig i mål om föräldraansvar, inbegripet när tvisten rör förhållandet till ett tredjeland, under förutsättning att barnet vid den tidpunkt då talan väcks har hemvist i den medlemsstaten.
- 31 Såsom även framförts av den hänskjutande domstolen måste det emellertid kontrolleras huruvida regeln i artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 är tillämplig, när det tredjeland till vilket barnet – mot bakgrund av de kriterier som angetts i punkt 24 ovan – under domstolsförfarandet lagligen har bytt hemvist, är anslutet till 1996 års Haagkonvention.
- 32 I artikel 61 a i förordning nr 2201/2003 föreskrivs att den förordningen, i förhållande till 1996 års Haagkonvention, ska tillämpas ”när barnet i fråga har hemvist inom en medlemsstats territorium”.
- 33 Det framgår av lydelsen i den bestämmelsen att den reglerar förhållandet mellan medlemsstaterna, som alla har ratificerat eller anslutit sig till 1996 års Haagkonvention, och tredjeländer som är parter i den konventionen, på så sätt att den allmänna behörighetsregeln i

artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 upphör att vara tillämplig när ett barn – under domstolsförfarandet – har bytt hemvist från en medlemsstat till ett tredjeland som är anslutet till Haagkonventionen.

- 34 Denna tolkning finner stöd i det sammanhang i vilket artikel 61 a i förordning nr 2201/2003 ingår. Det ska för det första påpekas att det, till skillnad från artikel 60 i samma förordning, i artikel 61 a inte anges att dess tillämpningsområde är begränsat till förbindelserna mellan medlemsstaterna.
- 35 För det andra påpekar domstolen att det i artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 anges att det är domstolarna i den medlemsstat i vilken barnet har hemvist "vid den tidpunkt då talan väcks" som är behörig i mål om föräldraansvar, medan det i artikel 61 a i samma förordning inte finns någon motsvarande precisering.
- 36 Av detta följer, såsom den tyska och den franska regeringen har lyft fram i sina yttranden, att lydelsen i artikel 61 a i förordning nr 2201/2003, i motsats till vad unionslagstiftaren föreskrivit beträffande artikel 8.1, tillåter den tolkningen att barnets hemvist, i den mening som avses i artikel 61 a, är den hemvist som barnet har när den behöriga domstolen meddelar sitt avgörande. Detta innebär att om barnet vid den tidpunkten inte längre har hemvist i en medlemsstat, utan i ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention, ska bestämmelserna i konventionen tillämpas istället för artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003.
- 37 Denna tolkning bekräftas av lydelsen i artikel 61 b i förordning nr 2201/2003, i vilken det föreskrivs att förordningen är tillämplig "när det är fråga om att en dom som meddelats av en medlemsstats behöriga domstol skall erkännas och verkställas på en annan medlemsstats territorium, även om barnet i fråga har hemvist i [ett tredjeland] som är part i [1996 års Haagkonvention]".
- 38 Det framgår således av led a i artikel 61 i förordning nr 2201/2003, jämfört med led b i samma artikel, att artikel 8.1 i förordningen upphör att vara tillämplig om barnet, innan den behöriga domstolen i en medlemsstat som handlägger ett mål om föräldraansvar har meddelat sitt avgörande, byter hemvist till ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention. Om barnet däremot byter hemvist efter det att den domstolen har meddelat sitt avgörande, utgör detta byte enligt artikel 61 b i förordningen inte hinder för att bestämmelserna i förordningen tillämpas på erkännandet och verkställigheten av avgörandet i en annan medlemsstat.
- 39 Från och med den tidpunkt då barnet inte längre har hemvist i en medlemsstat, utan i ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention, innebär artikel 61 a i förordning nr 2201/2003 en inskränkning i tillämpligheten av artikel 8.1 i samma förordning. Denna inskränkning är även förenlig med unionslagstiftarens avsikt att inte undergräva bestämmelserna i 1996 års Haagkonvention.
- 40 Det ska i detta hänseende understrykas att enligt artikel 5.2 i 1996 års Haagkonvention ska myndigheterna i den nya hemviststaten vara behöriga, när barnet får ett nytt hemvist i en annan fördragsslutande stat.
- 41 Dessutom framgår det uttryckligen av artikel 52.3 i 1996 års Haagkonvention att en annan konvention mellan flera fördragsslutande stater om frågor som omfattas av Haagkonventionens tillämpningsområde inte får inverka på tillämpningen av bestämmelserna i 1996 års Haagkonvention i förhållandet mellan dessa stater och andra fördragsslutande stater. Såsom bekräftas i punkterna 170–173 i den förklarande rapporten om 1996 års Haagkonvention som

upprättats av Paul Lagarde är artikel 52.3 i konventionen resultatet av en kompromiss mellan den ståndpunkt som företrädades av EU:s medlemsstater, som alla är parter i konventionen och som önskade kunna ingå separata avtal på detta område, såsom den så kallade Bryssel II-konventionen (som förordning nr 2201/2003 har ersatt), och den ståndpunkt som företrädades av andra stater som är parter i 1996 års Haagkonvention och som fruktade att sådana separata avtal kunde tjäna som argument för stater att frigöra sig från sina konventionsförpliktelser gentemot andra stater, vilket skulle få till följd att konventionen undergrävdes.

- 42 Den franska regeringen och kommissionen har i sina skriftliga yttranden anfört att om en domstol i en medlemsstat skulle behålla sin behörighet i kraft av regeln om *perpetuatio fori* i artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003, trots att barnet under domstolsförfarandet lagligen har bytt hemvist till ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention, skulle en sådan utvidgning av behörigheten strida mot både artikel 5.2 och artikel 52.3 i konventionen. Domstolen delar denna uppfattning. Att medge en sådan tolkning av artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003, som innebär att det bortses från räckvidden av artikel 61 a i samma förordning, skulle leda till att medlemsstaterna handlade i strid mot deras internationella förpliktelser (se, för ett liknande resonemang, dom av den 24 mars 2021, MCP, C-603/20 PPU, EU:C:2021:231, punkt 56).
- 43 Domstolen preciserar avslutningsvis att det faktum att bestämmelserna i 1996 års Haagkonvention tillämpas framför artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003 inte i sig leder till att barnets bästa äventyras. Domstolarna i de stater som är parter i denna konvention är nämligen skyldiga att se till att barnets bästa kommer i främsta rummet, i enlighet med vad som framgår av det fjärde skälet i denna konvention.
- 44 Mot bakgrund av det ovan anförda ska artikel 8.1 i förordning nr 2201/2003, jämförd med artikel 61 a i samma förordning, tolkas så, att en domstol i en medlemsstat som handlägger ett mål om föräldraansvar inte behåller sin behörighet enligt artikel 8.1 att avgöra målet, när det barn som målet rör under domstolsförfarandet lagligen har bytt hemvist till ett tredjeland som är anslutet till 1996 års Haagkonvention.

Rättegångskostnader

- 45 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

Artikel 8.1 i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000, jämförd med artikel 61 a i samma förordning, ska tolkas så, att en domstol i en medlemsstat som handlägger ett mål om föräldraansvar inte behåller sin behörighet enligt artikel 8.1 att avgöra målet, när det barn som målet rör under domstolsförfarandet lagligen har bytt hemvist till ett tredjeland som är anslutet till konventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn, som ingicks i Haag den 19 oktober 1996.

Lycourgos

Rodin

Bonichot

Rossi

Spineanu-Matei

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 14 juli 2022.

A. Calot Escobar
Justitiesekreterare

C. Lycourgos
Ordförande på fjärde avdelningen